

Renata Möhr Nemčić

*Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet, Odsjek za oštećenja sluha*

**Pregled relevantnih odrednica
kulturnog identiteta gluhih****A review of the relevant determinants of deaf
cultural identity**

Pregledni rad UDK: 616.28-008.14-052

SAŽETAK

Razvoj identiteta gluhih posljednjih je desetljeća u središtu pozornosti brojnih istraživanja. Tim je istraživanjima ustanovljeno da na razvoj identiteta utječu brojne različite odrednice - slušni status roditelja, jezik i način komunikacije, stupanj oštećenja sluha i obrazovanje. Kako među gluhih veliku većinu čine upravo gluhi rođeni čujućim roditeljima, iznimno je važno razumjeti sve posebnosti djelovanja odrednica na razvoj njihova identiteta. Za procjenu kulturnog identiteta gluhih relevantne su dvije skale, DIDS – Deaf Identity Development (Glickman, 1993) i DAS – Deaf Acculturation Scale (Maxwell-McCaw i Zea, 2011). Kroz pregled istraživanja, temeljenih na ovim skalama, u ovom radu daje se prikaz relevantnih odrednica te njihov utjecaj na razvoj identiteta kod gluhih s kulturološkog pogleda na gluhoću.

Gljučne riječi:

identiteti gluhih
▪ kultura
Gluhih ▪
znakovni jezik
▪ skala DIDS
▪ skala DAS

ABSTRACT

In recent decades, the development of deaf identity has been the focus of many researchers working in this field. Research findings demonstrate that the development of deaf identity has been affected by many different determinants, including parental hearing status, language, mode of communication, grade of hearing impairment and education. As the vast majority of deaf children are born to hearing parents, it is essential to understand all the determinants that influence the development of their identity. Two relevant scales that aim to assess the cultural identity of the deaf are DIDS – Deaf Identity Development (Glickman, 1993) and DAS – The Deaf Acculturation Scale (Maxwell-McCaw & Zea, 2011). Through an overview of research applying these two scales, this paper will describe relevant determinants and demonstrate how they influence the development of Deaf identity from the perspective of Deafness as a culture.

Keywords:

deaf identities
▪ Deaf culture
▪ Sign
Language ▪
DIDS Scale ▪
DAS Scale

UVOD

U svijetu su dva dominantna pristupa gluhoći - medicinsko-patološki i sociološko-kulturološki. S jedne strane, u okviru **medicinskog**, gluhoći se pristupa kao stanju koje je potrebno liječiti; taj pristup usmjeren je na nedostatke osoba oštećena sluha, nastojanja da ih se učini što sličnijima čujućim osobama te im pridaje **identitet invalida, oštećenih osoba**. S druge strane, sociološko-kulturološkim pristupom gluhoći, biti Gluh nema značenje invalidnosti, već pripadanja zajednici Gluhih, koja ima vlastiti jezik, običaje, vrijednosti, povijest, stvaralaštvo i koja predstavlja manjinsku kulturu u okviru većinske čujuće kulture. Kulturno Gluhe osobe svoje oštećenje sluha ne doživljavaju nedostatkom: svoje stanje smatraju normalnim budući da život uz sluh nisu ni upoznali i nemaju osjećaj gubitka, kao kada do gluhoće dođe u kasnijoj životnoj dobi. Stoga se oni smatraju Gluhima¹, ali ne i invalidnim osobama. Koncept kulture i zajednica Gluhih, gdje je znakovni jezik ispred govornog jezika, zainteresirali su istraživače za promatranje kulture Gluhih. Kako kultura oblikuje i utječe na ponašanja, ideje i iskustva i kao takva pokreće identitet određene zajednice, tako je predmet istraživanja pokraj kulture i identitet Gluhih. Oba pristupa gluhoći ilustriraju antagonizam između govornog i znakovnog jezika, izražen u obrazovanju gotovo 140 godina, od davne 1880. godine kada je odaslan preporuka: "Rijetko pisati, nikada znakovati, uvijek govoriti." (Edwards, 2014). To se odrazilo i u obrazovanju gluhih, gdje im je pravo na opismenjavanje prirodnom putem funkcionalnog kanala vida, uskraćivano nametanjem obrazovanja putem manjkavog slušnog kanala (Ivasović, 2014).

Međutim, suvremenim shvaćanjem identiteta kao konstrukta koji je po prirodi dijaloške naravi i ne može se svesti na jedan oblik života, nametnuo se i postmoderni pristup - **dijaloški pristup gluhoći**. U okviru dijaloškog pristupa premošćuje se jaz između medicinskog i kulturnog modela te naglašava tolerancija i prihvaćanje različitosti unutar i između Gluhe i čujuće zajednice (Leigh, 2009; Mellroy i Storbeck, 2011). Osobe oštećena sluha ne razvijaju isključivo jedan od dvaju identiteta (gluhi / Gluhi) (Davis, 2002). One, pokraj identiteta invalidnosti odnosno čujućeg i Gluhog identiteta, mogu razviti i dvokulturni ili marginalni identitet. Dvokulturnim identitetom, ti pojedinci podjednako se poistovjećuju i s gluhim i čujućim skupinama i lako se nose sa stigmatizacijom od dominantne skupine. Oni pojedinci koji se ne poistovjećuju u potpunosti niti sa zajednicom Gluhih, niti s čujućom zajednicom imaju marginalni identitet. Drugim riječima, ovisno o razvojnim okolnostima gluha ili nagluha osoba priklonit će se čujućoj, gluhoj ili objema kulturama. Najčešće primjenjivane i relevantne skale za mjerenje kulturnog identiteta gluhih smatraju se Razvojna skala gluhih DIDS (Deaf Identity Development Scale, Glickman, 1993) i Skala akulturacije gluhih DAS (*Deaf Acculturation Scale*, Maxwell-McCaw i Zea, 2011). Obje skale mjere četiri razvojna identiteta. Pritom DAS skala mjeri još i kulturnu identifikaciju, stupanj sudjelovanja u kulturi, kulturne sklonosti, jezičnu kompetenciju i kulturno znanje o kulturi Gluhih i čujućih. Međutim, sklonost odnosno pripadnost, gluhe ili nagluhe osobe, jednoj od kultura (Gluhih/čujućih) ovisi o međudjelovanju različitih odrednica.

U kontekstu psihosocijalnog razvoja gluhih, Meadow (1980) i Glickman (1993) ističu nekoliko važnih odrednica, neke od njih su: slušni status roditelja, dob nastanka oštećenja sluha, sklonost komunikaciji na znakovnom jeziku i vrsta škole koju gluhi pohađaju ili su pohađali. Mnogi su autori proširivali i predlagali druge odrednice. Autorice Foster i Kinuthia (2003) predložile su podjelu na unutarnje /temeljne i vanjske/ uvjetovane odrednice, koje skupno utječu na pojedine identitete. Pritom, temeljne odrednice uključuju individualne razlike u osobinama ličnosti (opće intelektualne sposobnosti, crte ličnosti i dr.), spol, dob i stupanj oštećenja sluha, a vanjske nas informiraju o mjestu rođenja, prebivalištu, vrsti škole koju pojedinac pohađa ili je pohađao. Prema Maxwell-McCaw i Zea (2011), pripadnost kulturi Gluhih određuju stupanj razvijenost komunikacijskih vještina u znakovnome jeziku i aktivno sudjelovanje u životu zajednice Gluhih, što zahtijeva poznavanje i prihvaćanje normi kulture Gluhih. Dalje u radu, pregled je istraživanja temeljen na dvjema skalama uz obrazloženje odrednica koje primarno određuju kulturni identitet gluhih.

Slušni status roditelja

Za gluhu djecu rođenu u čujućim obiteljima, pripadnost kulturi Gluhih i razvoj dvokulturnog identiteta nisu unaprijed određeni (Leigh i sur., 1998; Leigh, 2009; Maxwell-McCaw i Zea, 2011; Glickman, 2013). Gluho dijete čujućih roditelja, u kulturu Gluhih, akulturira se najčešće u školskoj dobi, a neki pojedinci i kasnije, ovisno o trenutku kada će doći u kontakt s gluhim vršnjacima. Stoga neka od istraživanja, koja potvrđuju važnost uloge slušnog statusa roditelja, utvrdila su na koje sve načine to može utjecati na oblikovanje identiteta. Odgojni stil čujućih roditelja (Warren i Hasentab, 1986) često se odlikuje pretjeranom popustljivošću ili pak pretjeranom direktivnošću te prezaštitničkim stavovima i postupcima, što otežava zdrav razvoj samopoimanja kod djeteta. Naspram tome, gluhi roditelji prihvaćaju gluhoću svog djeteta, ne ustručavaju se disciplinirati ga, što sve pozitivno utječe na djetetovo samopoimanje, a poteškoće u ponašanju rjeđe su prisutne nego kod gluhe djece čujućih roditelja. U istraživanju odnosa između slušnog statusa roditelja i stava prema vlastitom gluhom djetetu Weinberg i Sterritt (1986) utvrdili su da su čujući roditelji gluhih srednjoškolca često poticali svoju gluhu djecu da se ponašaju kao čujuće osobe. Uskraćivali su im znakovni jezik kako bi spriječili moguću razvoj Gluhog identiteta u djeteta. Ovakav odnos negativno je utjecao na razvoj njihove djece. Djeca gluhih roditelja izjavila su kako osjećaju ljubav i toplinu u odnosu s roditeljima, što je znatno doprinijelo i njihovome identitetu i uspjehu u školi. Ona su u prednosti pred gluhom djecom čujućih roditelja jer imaju mogućnost razvoja pozitivnog identiteta (Mejstad i sur., 2009). Zadovoljniji su sobom nego gluha djeca čujućih roditelja (Warren i Hasentab, 1986; Stone i Stirling, 1994). Češće prisutan čujući identitet utvrđen je kod gluhe djece

¹ Razlika u pisanju riječi gluh velikim odnosno malim početnim slovom (Gluh/gluh) ističe razliku između gluhoće kao kulture i gluhoće kao patologije. Ta razlika ne može se čuti, ali ju je moguće vidjeti u pismu. Time se ističe i razlikuje kulturni identitet Gluhih od gluhoće kao fizičkog obilježja odnosno stanja (Möhr Nemčić, 2015).

čujućih roditelja dok je kod nagluhe djece čujućih roditelja često prisutan marginalni identitet. Ona odrastaju „daleko“ od kulture Gluhih. Gluha djeca gluhih roditelja ili ona koja odrastaju u kontaktu sa zajednicom Gluhih imat će prisutan Gluhi ili dvokulturni identitet. Gluhi ili dvokulturni identitet prisutan je kod gluhe djece gluhih roditelja dok je kod nagluhe djece gluhih roditelja često prisutan čujući ili dvokulturni identitet (Glickman, 1993; Leigh, i sur., 1998; Bat-Chava, 2000; Maxwell-McCaw i sur., 2000; Maxwell-McCaw, 2001 u Hintermair, 2008; Skelton i Valentine, 2003; Andrews i sur., 2004; Maxwell-McCaw i Zea, 2011). Na podskali marginalnog identiteta upitnika DIDS, Leigh i suradnici (1998) utvrdili su prisutnu tendenciju nagluhe i čujuće djece gluhih roditelja prema marginalnom identitetu. Adolescentska dob posebno je izazovna za gluha djecu čujućih roditelja. Ako do tada i nisu imala kontakata sa zajednicom Gluhih, u ovoj dobi obično počinju posjećivati klub gluhih i započinju intenzivnije kontakte s drugim gluhima. Čujući roditelji najčešće teško prihvaćaju takvu situaciju, plašeći se da će „izgubiti“ svoje dijete. Takvi strahovi roditelja dodatno opterećuju razvoj gluhog adolescenta (Christiansen i Leigh, 2002, Higgins, 1990 u Leigh, 2009).

Kulturni identitet gluhih u Hrvatskoj, primjenjujući skalu DAS, istražila je Möhr Nemčić (2015). U tom istraživanju dobiveni rezultati upućuju na nepovezanost slušnog statusa roditelja s pojedinim kulturnim identitetom. U odnosu na strana ranija istraživanja provedena na velikom broju sudionika, u ovome je sudjelovao manji broj sudionika te je svega pedesetak od njih 443 bilo iz gluhih obitelji, u dobi od 18 do 87 godina. Da je mogao biti uključen veći broj sudionika iz gluhih obitelji, možda bi rezultat bio drukčiji. Ovako se čini da slušni status roditelja sam po sebi nije presudan, već se pokazalo da je to način komunikacije odnosno jezični modalitet (govorni – znakovni), kojim osoba komunicira u obitelji, ali također i u školi. Moguće je da je mali broj sudionika koji imaju gluhe roditelje bio glavni metodološki nedostatak istraživanja, ili da se akulturacija u kulturu Gluhih dogodila tijekom adolescencije sudionika. Imajući u vidu da oko devedeset posto djece s gubitkom sluha ima čujuće roditelje (Ladd, 2003) koji u početku djetetova rođenja vrlo malo znaju o gluhoći i znakovnom jeziku, čujućim roditeljima su prije svega nužne informacije i podrška u odabiru odgovarajućeg načina komunikacije s djetetom u vlastitome domu. Kako je jezik ključan za razvoj zdravog kulturnog i osobnog identiteta, tako ograničena komunikacija može ostaviti posljedice na emocionalno i društveno djelovanje. Način komunikacije, odnosno vrsta jezika, sljedeća je odrednica o kojoj će više riječi biti u sljedećem poglavlju.

Način komunikacije

Jezik je, dakle, najvažnija odrednica, koja osim zdravom odnosu roditelja i djeteta pridonosi i razvoju djetetova identiteta (Leigh i sur., 1998; Mejstad i sur, 2009).

Ustanovljeno je da čujuće majke imaju važnu ulogu u odabiru načina komunikacije s gluhim djetetom u vlastitome domu (Leigh, 2009). Stupanj majčinog obrazovanja, stupanj oštećenja djetetovog sluha te predškolski način komunikacije utječu na majčinu odluku. Majke s višim stupnjem obrazovanja češće odabiru komunikaciju na znakovnome

jeziku, dok se majke s nižim stupnjem obrazovanja češće odlučuju za ugradnju pužnice (Christiansen i Leigh, 2002, 2005).

Rano otkrivanje oštećenja sluha, rana intervencija i upoznavanje roditelja sa znakovnim jezikom omogućavaju kvalitetniju komunikaciju djeteta i obitelji i komfornije sudjelovanje u aktivnostima u društvenoj i obrazovnoj sredini (Koester i sur., 2000; Hintermair, 2006). Na uzorku od 213 čujućih roditelja koji su rano potražili stručnu pomoć i uključili se u učenje znakovnoga jezika, Hintermair (2006) je ustanovio kako su djeca tih roditelja razvila dobre komunikacijske vještine, imala zdrav emocionalni i društveni razvoj, a stres kod roditelja bio je na prihvatljivoj razini. Uspješna, kvalitetna komunikacija znakovnim jezikom, neopterećena frustracijama zbog uzajamnog nerazumijevanja, ne pridonosi samo razvoju djetetovih komunikacijskih vještina, već povoljno utječe i na njegov emocionalni i socijalni razvoj (Hintermair, 2006), na njegovo samopoštovanje (Desselle, 1994), odnosno psihičko zdravlje (Leigh, 1990; Wallis i sur., 2004 sve u Leigh, 2009, Kushalnagar i sur, 2011).

U obiteljima gluhih roditelja, gluho dijete znakovni jezik usvaja spontano u obiteljskom okruženju - interakcijom s okolinom (LaSasso i Metzger, 1998; Maxwell-McCaw i Zea, 2011, Möhr Nemčić, 2015). Roditelji i djeca u tim obiteljima dijele isti identitet - identitet Gluhih, koji djetetu pomaže u oblikovanju pozitivne slike o sebi (Emerton, 1998). Gluha djeca čujućih roditelja u velikoj većini slučajeva komuniciraju s okolinom govornim jezikom i živeći u čujućoj okolini bez kontakata s drugim gluhima razvijaju čujući identitet (Maxwell-McCaw i Zea, 2011). Kako je spomenuto u prethodnom poglavlju, način komunikacije pokazao se ključnim za oblikovanje kulturnog identiteta i na domaćem uzorku (Möhr Nemčić, 2015). Pokazalo se da se gluhe osobe u najvećem postotku koriste govornim ili govornim i znakovnim jezikom. Sudionici s čujućim identitetom najčešće se koriste govorom, sudionici s Gluhim, dvokulturnim i marginalnim identitetom s članovima obitelji služe se i govornim i znakovnim jezikom. Samo znakovnim jezikom služi se vrlo mali broj sudionika, i to oni kod ih se potvrdio gluhi i dvokulturni identitet. Ako su roditelji čujući, očekuje se komunikacija u obitelji govornim jezikom. Ako su roditelji miješanog slušnog statusa, vjerojatno će se koristiti oba jezika. Ondje gdje su oba roditelja gluha, očekuje se da će se najčešće koristiti znakovni jezik ili oba jezika - ako je riječ o nagluhom djetetu.

Također, kod gluhog i nagluhog djeteta, snažna potreba za interakcijama postoji i u školi, u razredu i izvan razreda. Sve to zahtijeva komunikacijske vještine. Mlada osoba s porastom dobi provodi sve više vremena u interakciji s vršnjacima (Klarin i sur. 2010). Društvene interakcije sa sebi sličnima u formalnoj sredini postaju iznimno važne u adolescenciji. To je vrijeme kada može doći do izolacije i usamljenosti kod mladih ljudi, uzrokovanih teškoćama komunikacije. Gluhi okruženi samo čujućim vršnjacima ostaju isključeni ili su razgovori često površni (Ivasović, 2014). Komunikacijske prepreke, odnosno pojednostavljena konverzacija često dovodi do površnih razgovora i neispunjenosti kod pojedinaca. Često je problem i manjak osviještenosti čujućih vršnjaka o teškoćama njihovih vršnjaka s oštećenjem sluha (Antia i Stinson, 1999; Bat-Chava i Deignan, 2001; Stinson i Kluwin, 2003). Kod mladih gluhih osoba okruženih isključivo čujućim vršnjacima

primjećuju se osjećaji izoliranosti, manjak bliskih prijatelja i kontakata s gluhim vršnjacima (Foster, 1998; Nikolaraiži i Hadjikakou, 2006; Hadjikakou i Nikolaraiži, 2007; Leigh i sur. 2008). Problemi u odnosima s vršnjacima povezani su s emocionalnim teškoćama i poremećajima u ponašanju tijekom adolescencije i odrasle dobi. Adolescenti koji imaju poteškoća u odnosima s vršnjacima imaju lošiji školski uspjeh. S druge strane, zadovoljstvo vršnjačkim odnosima pridonijelo je općem zadovoljstvu, razvoju slike o sebi, stjecanju vještina odlučivanja, akademskom postignuću i sl. (Leigh i Stinson, 1991; Stinson i Kluwin, 2003).

Na osnovi rezultata brojnih istraživanja, danas znamo da rano usvajanje znakovnog jezika predstavlja temelj kvalitetnog komunikacijskog, jezičnog, kognitivnog, emocionalnog i akademskog razvoja gluhe i nagluhe djece. Važnost znakovnog jezika i akulturacije u kulturu Gluhih, za osobe oštećenog sluha, ukazuju na potrebu da se gluhoj djeci čujućih roditelja omogući rano usvajanje znakovnog jezika i akulturacija u kulturu Gluhih.

Vrsta škole

Vrsta škole sljedeća je relevantna odrednica, koja ima određeni utjecaj na kulturni identitet gluhih. U vezi s istraživanjem povezanosti kulturnoga identiteta i vrste škole, Winberg i Sterritt (1986) navode da gluhi pojedinci koji pohađaju školu za gluhe razvijaju dvokulturni i Gluhi identitet, dok pojedinci uključeni u redovni sustav obrazovanja, okruženi čujućim vršnjacima, najčešće razvijaju čujući identitet. Sari je (2005) potvrdio da pojedinci koji pohađaju posebnu školu s mogućnošću totalne komunikacije razvijaju dvokulturni identitet. Dvokulturni identitet pokazao se povezanim s boljim komunikacijskim vještinama i primjenom obaju jezika u komunikaciji. Pojedinci koji su pohađali posebnu školu s oralnim pristupom češće su razvijali čujući identitet, te su kod njih bile prisutne slabije razvijene komunikacijske vještine. Slične rezultate pokazalo je i istraživanje Leigh i suradnika (2008) te Hintermaira (2008). Ustanovljeno je da adolescenti uključeni u redovno obrazovanje češće razvijaju čujući identitet u odnosu na one koji pohađaju posebnu školu, kod kojih je utvrđen Gluhi identitet. Nikolaraiži i Hadjikakou (2006, 2007) navode da pojedinci uključeni u posebnu školu s totalnim pristupom razvijaju Gluhi identitet, dok je kod onih koji polaze redovnu školu prisutan čujući identitet s tendencijom prema Gluhom identitetu, vjerojatno, zbog govornih poteškoća. Maxwell-McCaw i Zea (2011) ustanovile su kod polaznika redovnih škola čujući identitet te da sebe smatraju pripadnicima čujuće kulture, nagluhima ili osobama s oštećenjem sluha; polaznici posebnih škola smatrali su se pripadnicima zajednice Gluhih i Gluhim osobama te je kod njih utvrđen Gluhi identitet.

Oprečne rezultate donose istraživanja Kogovšek (2007) i Lesar i Smrtnik Vitulić (2013). Autorice u ovim istraživanjima ističu da gluhi adolescenti, polaznici posebnih škola s totalnim pristupom, razvijaju marginalni identitet, obrazlažući to njihovom isključenošću iz čujuće okoline. Wheeler i suradnici (2007) ispitali su odnos identiteta i komunikacijskih vještina kod pojedinaca i zaključili da oni pojedinci koji su bili vještiji u govoru, bez obzira na vrstu škole koju su pohađali, imaju najčešće čujući identitet.

Rezultati istraživanja Möhr Nemčić (2015) pokazuju da

su polaznici posebnih škola s totalnim pristupom te polaznici redovnih škola najčešće osobe s dvokulturnim identitetom. Gluhi identitet najčešće oblikuju polaznici posebnih škola s totalnim pristupom, dok čujući identitet najčešće oblikuju polaznici redovnih škola. Najvišu razinu obrazovanja postižu osobe s čujućim ili dvokulturnim identitetom, a najnižu osobe s marginalnim identitetom. Slijedom navedenog, zaključujemo da je dobra ovladanost jezikom čujuće zajednice sasvim sigurno najznačajniji čimbenik postizanja više razine obrazovanja kod osoba oštećena sluha, ali i oblikovanja čujućeg ili dvokulturnog identiteta. Vrsta škole također utječe na oblikovanje identiteta. Ispitanici kod kojih je utvrđen Gluhi ili dvokulturni identitet pohađali su posebne škole. Ispitanici koji češće oblikuju čujući identitet uz Gluhi i dvokulturni pohađali su redovnu školu. Ispitanici koji su pohađali posebnu oralnu školu dvostruko češće imali su marginalni identitet nego oni koji su pohađali posebnu školu s totalnim pristupom i redovnu školu. Ispitanici koji su imali Gluhi češće nego dvokulturni identitet, pohađali su školu s totalnim pristupom. Rezultati povezanosti identiteta i vrsta škole koju pojedinac pohađa implicira razvojni karakter procesa akulturacije. Unatoč tome što su obrazovanje proveli u obrazovnim okruženjima u kojima se nije primjenjivao znakovni jezik. Evidentno je da se akulturacija u kulturu Gluhih ne odvija isključivo u krugu obitelji, već značajnu ulogu ima i obrazovno okruženje. Djeci u redovnoj školi potrebno je osigurati dovoljno kontakata s drugom djecom i odraslima s oštećenjem sluha, kao pretpostavke zdravog razvoja osobnog i društvenog identiteta.

Stupanj oštećenja sluha

Stupanj oštećenja sluha važan je faktor koji utječe na oblikovanje identiteta gluhih. Jednako tako, ono nije mjerilo pripadnosti kulturi Gluhih jer svi mogu biti dvokulturni i dvojezični (Padden, 1989). Prilikom istraživanja utjecaja na oblikovanje identiteta, osim stupnja oštećenja sluha treba uzeti u obzir i dob nastanka oštećenja sluha (Fisher i McWhirter, 2001; Hu, 2005). Dob nastanka oštećenja sluha pomaže nam odrediti radi li se o predjezično gluhoj ili osobi koja je stekla oštećenje sluha (zajezično gluha/nagluha osoba). Predjezično oglušjeli pojedinci su više kulturno Gluhi, a kod nagluhih pojedinaca pokazalo se da postižu veći rezultat na skali čujućeg identiteta u odnosu na pojedince koji su predjezično i zajezično gluhi (Fisher i McWhirter, 2001). Prema Hu (2005), nagluhe osobe češće oblikuju čujući identitet od gluhih osoba, dok zajezično gluhi češće oblikuju marginalni identitet od predjezično gluhih. Relevantna su i istraživanja usmjerena na nagluhe i njihov identitet. Nagluha populacija u većini je u odnosu na gluhu populaciju (Mitchell, 2006 u Leigh, 2010). Često ih se poistovjećuje s čujućima. Razlog tome jest što oni imaju neke osobine slične čujućim osobama, kao što su sposobnost slušanja i govora, iako je taj govor često neobičan i ne posve razumljiv čujućim osobama. Kod ovih ispitanika često je prisutan marginalni identitet i često zbog osjećaja nepripadnosti imaju veće psihičke i emocionalne poteškoće (Leigh, i sur., 1998; Hintermaier, 2008). Također, kod onih nagluhih pojedinaca rođenih u čujućoj obitelji i polaznika redovnih škola prisutan je i čujući identitet (Leigh

i sur., 1998). Unatoč tome, gluhi i nagluhi po mnogo čemu su slični, stoga se većina naglušnih s vremenom akulturira u zajednicu Gluhih (Grushkin, 2003). Povezanost stupnja oštećenja sluha i vrste kulturnog identiteta potvrdila se i na domaćem uzorku (Möhr Nemčić, 2015). Iako se kod svih kategorija osoba oštećena sluha pokazalo da je najčešće prisutni Gluhi i dvokulturni identitet, najrijeđa vrsta identiteta, u svim podskupinama (lako nagluhi, umjereno nagluhi, teško nagluhi i gluhi), relativno najčešće pokazala se kod lako naglušnih. Pokazalo se da umjereno nagluhi i gluhi imaju češće Gluhi identitet, lako i teško nagluhi dvokulturni identitet. No, zato je marginalni identitet češće prisutan kod umjereno i teško naglušnih. Time se uvidjelo da je općenito, ukupno gledajući, marginalni identitet relativno češće prisutan kod naglušnih nego kod gluhih. Prema navedenim rezultatima istraživanja, stupanj oštećenja sluha važna je odrednica koja se često zanemaruje, odnosno shvaća - «zdravo za gotovo». Ona indirektno utječe na akulturaciju u kulturu Gluhih, jedina je odrednica koja se odnosi na fizičko oštećenje i nevidljiva je do trenutka dok ne pokušamo uspostaviti komunikaciju s gluhom ili nagluhom osobom. Ovisno o dobi i stupnju oštećenja sluha, istaknut će se i željeni način komunikacije, odnosno sklonost pojedinom jezičnom modalitetu koji može biti (znakovni jezik, govorni jezik ili simultana komunikacija – istodobno govorenje i pokazivanje ključnih riječi znakovima). Osim navedenih odrednica (slušnog statusa roditelja, vrsti škola i načina komunikacije), stupanj oštećenja sluha jedina je odrednica koja, uz dob nastanka oštećenja sluha, određuje status gluhih i naglušnih u društvenom i kulturnom okruženju i time daleko više utječe na ponašanje i psihičko zdravlje gluhih i naglušnih.

ZAKLJUČAK

Iz prikaza relevantnih istraživanja proizlazi da je akulturacija gluhog ili nagluhog djeteta u čujuću, Gluhu ili obje kulture u korelaciji s nekoliko varijabli. Način komunikacije, odnosno jezični modalitet (znakovni/govorni jezik), ključni je čimlac koji izrazito utječe na kvalitetu i stupanj akulturacije u određenu kulturu. Djetetovo usvajanje jezika nije samo jezična nego i intelektualna i sociokulturološka sastavnica njegova razvoja. U početku je najbitnija kvalitetna komunikacija u obitelji, a kasnije važnu ulogu ima komunikacija s vršnjacima. Kvalitetna komunikacija razvija društvene vještine i kompetencije kod djeteta. Usvojene društvene vještine pomažu nam razumjeti okolinu i djelotvorno snalaženje u svakodnevnim situacijama (Kossewska, 2008) te uspješno postizati osobne ciljeve. Međutim, slušni status i stres roditelja često imaju znatan utjecaj na razvoj komunikacije kod djeteta (Marriott, 2003; Hintermair, 2000, 2006; Meadow-Orlans i sur., 2004 i dr.). Nije rijetkost da čujući roditelji djetetovu dijagnozu prihvaćaju obeshrabreni. Dio njih nema stručnu potporu ili ona nije odgovarajuća. Majke stoga često same mogu prolaziti kroz razdoblje osjećanja krivnje, tuge, žalosti i bijesa, što ometa uspostavljanje stabilnog i toplog odnosa, privrženosti (Schlesinger, 2000).

Nasuprot tome, kod gluhih roditelja mala je vjerojatnost da će se djetetova gluhoća doživjeti tragično. Gluhi roditelji najčešće će primijeniti znakovni jezik u komunikaciji sa

svojim gluhim djetetom. Čujući roditelji svoje će gluho dijete uključiti u rehabilitaciju slušanja i govora (Meadow, 1980; Schlesinger, 2000) ili potražiti "lijek" protiv gluhoće (Leigh i sur., 2008). Osim obitelji postoje i drugi međugrupni procesi ključni za prijenos kulture i oblikovanje ličnosti kod pojedinaca.

Pojedina istraživanja pokazala su da obrazovanje osobe oštećena sluha ima veću ulogu u oblikovanju identiteta gluhog i nagluhog djeteta, nego slušni status roditelja (Yacobacci-Tam, 1987; Skelton i Valentine, 2003; Davis, 2007, Möhr Nemčić, 2015). Razdoblje adolescencije njima može biti vrlo stresno, tim više jer u većini slučajeva dolaze prvi put u kontakt s gluhim vršnjacima - kada postoji velika vjerojatnost da će se akulturirati u kulturu Gluhih. U zemljama, gdje još nije omogućen dvojezično-dvokulturno obrazovanje, uključivanje gluhe djece u redovno obrazovanje pridonosi njihovom uključivanju u čujuću zajednicu. Međutim, zanemarila se mogućnost uključivanja **većeg broja gluhe djece** u isti razred s čujućima, što je odlučujuće za njihov uspješan jezični razvoj i razvoj njihovog osobnog i društvenog identiteta. Akulturirani u kulturu Gluhih, Gluhi su ponosni na vlastiti identitet i osjetljivi pri osporavanju njihovog prava na različitost. Osnovno je pitanje - kako im na vrijeme pružiti mogućnost usvajanja znakovnoga jezika i pritom im dati pravo da se prirodnim putem akulturiraju u kulturu Gluhih? Stoga se ovim radom želi istaknuti važnost znakovnog jezika, akulturacije gluhih i naglušnih u kulturu Gluhih te ukazati na potrebu da se i u Hrvatskoj osvijesti važnost ranog usvajanja znakovnog jezika.

LITERATURA

- 1) Andrews, J. M. Ed (1984). What do Deaf Adults Read? *Journal of Rehabilitation of the Deaf*. Vol.11 (3), 9-22.
- 2) Bat-Chava, Y. (1993). Antecedents of self-esteem in deaf people: A meta-analytic review. *Rehabilitation Psychology*. 38(4). 221-234.
- 3) Bat-Chava, Y. (1994). Group identification and self-esteem of deaf adults. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 20. 494-502.
- 4) Bat-Chava, Y. (2000). Diversity of deaf identities. *American Annals of the Deaf*. 145(5). 420-428.
- 5) Bradarić-Jončić, S. i Möhr Nemčić, R. (2010). Uvod u problematiku oštećenja sluha. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 53(2). 55-62.
- 6) Christiansen, J. B. i Leigh, I. (2002). *Cochlear Implants in Children: Ethics and Choices*. Gallaudet University Press. Washington, D.C.
- 7) Davis, L. (2002). *Bending over backwards: Disability, dismodernism and other difficult positions*. New York University Press. New York.
- 8) Desselle, D. (1994). Self-esteem, family climate, and communication patterns in relation to deafness. *American Annals of the Deaf*. 139. 322-328.
- 9) Edwards, R.A.R. (2014). *Words Made Flesh: Nineteenth-Century Deaf Education and the Growth of Deaf Culture*. New York University Press. New York i London.
- 10) Emerton, R.G. (1998). Marginality, Biculturalism and Social Identity of Deaf People, u Parasnis, I. (ur.) *Cultural and Language Diversity and the Deaf Experience*. Cambridge

University Press. Cambridge.

- 11) Fisher, L.C. i McWhirter, J.J. (2001). The Deaf identity development scale. A revision and validation. *Journal of Counseling Psychology*. 48. 355-358.
- 12) Foster, S. i Kinuthia, W. (2003). Deaf persons of Asian American, Hispanic American, and African American backgrounds: A study of intraindividual diversity and identity. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 8(3).271–290.
- 13) Glickman, N.S. (1993). Deaf Identity Development: Construction and validation of a Theoretical Model. Neobjavljena disertacija. University of Massachusetts.
- 14) Glickman, N.S. (2013). Mental Health Unit for Deaf People, u Glickman, N.S. i Harvey, M.A. (ur.) *Culturally Affirmative Psychotherapy With Deaf Person*. Mahwah, Erlbaum. New York.
- 15) Grushkin, D.A. (2003). *A dual identity for hard of hearing students*. Odyssey.
- 16) Hadjikakou K. & Nikolarazi M. (2007). The impact of personal educational experiences and communication practices on the construction of deaf identity in Cyprus. *American Annals of the Deaf*, 4, 398-413.
- 17) Hintermair, M. (2006). Parental Resources, Parental Stress, and Socioemotional Development of Deaf and Hard of Hearing Children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 11(4). 494-513.
- 18) Hintermair, M. (2008). Self-esteem and Satisfaction With Life of Deaf and Hard-of-Hearing-People-A Resource-Oriented Approach to Identity Work. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 13(2). 278-300.
- 19) Ivasović, V. (2014). "I ja želim znati!". Gluhi i nagluhi učenik u redovnoj školi. Hrvatski savez gluhih i nagluhih. Zagreb.
- 20) Klarin, M., Proroković, A. i Šimić Šašić, S. (2010). Doživljaj prijateljstva i njegovi ponašajni korelati u adolescenata. *Pedagoška istraživanja*. 7(1). 7-22.
- 21) Kogovešek, D. (2007). Vloga kulturne identitete u rehabilitaciji gluhih mladostnika. Neobjavljena disertacija. Ljubljana: Pedagoški fakultet.
- 22) Kossewska, J. (2008). Personal identity in deaf adolescents. *Journal of special education and rehabilitation*. 1-2.67-75.
- 23) Kushalnagar, P., Topolski, T.D., Schick, B., Edwards, T.C., Skalicky, A.M. i Patrick, D.L. (2011). Mode of Communication, Perceived Level of Understanding, and Perceived Quality of Life in Youth Who Are Deaf or Hard of Hearing. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 16(4). 512-523.
- 24) LaSasso, C. J. i Metzger, M.A. (1989). An alternate route for preparing deaf children for BiBi programs: The home language as L1 and Cued Speech for conveying traditionally spoken language. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 3(4). 265-289.
- 25) Leigh, I.W., Marcus, A. L., Dobosh, P. K. i Allen, T. E. (1998). Deaf/Hearing Cultural Identity Paradigms: Modification of the Deaf Identity Development Scale. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 3(4). 329-338.
- 26) Leigh, I. W. (1999). Inclusive education and personal development. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 4(3). 236–245.
- 27) Leigh, I.W., Maxwell-McCaw, D., Bat-Chava, Y. i Christiansen, J.B. (2009). Correlation of Psychosocial Adjustment in Deaf Adolescents With and Without Cochlear Implants: A Preliminary Investigation. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 14. 244-259.
- 28) Leigh, I. W. (2009). *A Lens on Deaf Identities*. University Press. Oxford.
- 29) Leigh, I. (2010). Reflections on Identity, u Marschark, M. i Spencer, P. (ur.) *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language and Education II*. Oxford University Press. New York.
- 30) Lesar, I. i Vitulić Smrtnik, H. (2013). Self-esteem of deaf and hard of hearing students in regular and special schools. *European Journal of Special Needs Education*. DOI: 10.1080/08856257.2013.849842. <http://dx.doi.org/10.1080/08856257.2013.849842>.
- 31) Marriot, E. (2003). Using identity interruption theory to explain increased levels of psychological distress in deaf people with hearing identities. Neobjavljena disertacija. http://wrap.warwick.ac.uk/2581/1/WRAP_THESIS_Marriot_2003.pdf
- 32) Marschark, M. i Spencer, P.E. (2010). *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. Vol. 2. Oxford. University Press.
- 33) Maxwell-McCaw, D. L., Leigh, I. W. i Marcus, A. (2000). Social identity in Deaf Culture: A comparison of ideologies. *Journal of the American Deafness and Rehabilitation Association*. 33. 14-27.
- 34) Maxwell-McCaw, D.L. i Zea, M.C. (2011). The Deaf Acculturation Scale (DAS): Development and Validation of a 58-Item Measure. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 16(3). 325-342.
- 35) McIlroy, G. i Storbeck, C. (2011). Development of Deaf Identity: An Ethnographic Study. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 16(4).494-511.
- 36) Meadow, K.P. (1980). *Deafness and Child Development*. University of California Press.
- 37) Meadow-Orlans, K. P. (1985). Social and psychological effects of hearing loss in adulthood, u Orlans, H. (ur.) *Adjustment to adult hearing loss*. San Diego, CA: College-Hill Press.
- 38) Mejstad, L., Heiling, K. i Svedin, C. G. (2009). Mental health and self-image among deaf and hard of hearing children. *American Annals of the Deaf*. 153(5). 504-515.
- 39) Möhr Nemčić, R. (2015). Odrednice i korelati kulturnog identiteta gluhih u Hrvatskoj. Neobjavljena disertacija. Zagreb. Filozofski fakultet.
- 40) Nikolarazi, M. i Hadjikakou, K. (2006). The Role of Educational Experiences in the Development of Deaf Identity. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 11(4). 477-492.
- 41) Padden, C. (1989). The Deaf community and the culture of Deaf people, u Baker, C. i Battison, R. (ur.), *Sign Language and the Deaf community*. Silver Spring, MD: National Association of the Deaf.
- 42) Sari, H. (2005). An Analysis of the relationship between identity patterns of Turkish Deaf Adolescents and the communication modes use in special residential schools for the hearing impaired and deaf. *Deafness & Education International*. 7(4). 206-222.
- 43) Skelton, T. i Valentine, G. (2003). "It feels like being Deaf is normal?": An exploration into the complexities of defining D/deafness and young D/deaf people's identities. *Canadian Geographer*. 47(4). 451-466.
- 44) Stone, R. i Stirling, L. (1994). Developing and deafening an identity: Deaf children of deaf and hearing parents, u

Ertling, C.J., Johnson, R.C., Smith, D. i Snider, B. (ur.) *The deaf way: Perspectives from the international conference on deaf culture*. Washington, DC: Gallaudet University.

45) Warren, C. i Hasentab, S. (1986). Self-concept of severely to profoundly hearing-impaired children. *The Volta Review*. 88. 289-295.

46) Weinberg, N. i Sterritt, M. (1986). Disability and identity: A study of identity patterns in adolescents with hearing impairments. *Rehabilitation Psychology*. 31. 95-102.

47) Wheeler, A., Archbold, S. i Gregory, S. (2007). Cochlear Implants: The Young People's Perspective. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 12(3). 303-316.

48) Yacobacci-Tam, P. (1987). Interacting with the Culturally Different Family. *Volta Review*. 89(5). 46-58.